

KÖNYVESPOLC – SZÁLASI FERENC PÁLYAFUTÁSA.

Előszó.

Mindenekelőtt néhány szót a kötet szerzőjéről: Paksa Rudolf 1981-ben született Ajkán. Az Eötvös Lóránt Tudományegyetemen doktorált történelemből, és 2009-től a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének a munkatársa. Egyik fő kutatási területe a Horthy-kori szélsőjobboldali politikai irányzatok témaköre.

Paksa bevallottan igyekszik „lehántani az egykori dokumentumok szerzőinek elfogultságát”, hogy több nézőpontból is bemutathassa a korabeli eseményeket. Könyve előszavát így kezdi: „Szálasi Ferenc a II. világháború utolsó hónapjaiban ...nemzetvezetőként... állt Magyarország élén. Egy évvel később háborús bűnösnek kivégezték. Kortársai nevezték népszerűnek, prófétának, mártírnek, de demagógnak, örvöltnek, gazembernek is.... Napjainkban Szálasi a 20. századi magyar történelem egyik leginkább elutasított politikusa. Kötetünkben arra keressük a választ, hogy miként vált azzá... Milyen célok vezették, mit gondolt, és mit tett politikusként....”.

Valljuk be: ismerve a „főszereplő” nevét, már így első hallásra is veszélyesnek, de egyben izgalmasnak is tűnik egy olyan vállalkozás, ami árnyaltabban, valóságghűbben próbálja tárgyalni ezt a témakört. Hát még, ha figyelembe vesszük Paksa Rudolf korát, aki mindössze 32 éves volt könyve megjelenésekor! A könyv rövidített tartalmát 3 részben ismertetjük.

ELSŐ RÉSZ.

Ifjúkor, katonaévek.

Szálasi Ferenc 1897 január 6-án született Kassán. Édesapja katonatisztviselő volt, aki mind a négy fiát katonaiskolába adta. Szálasi a kőszegi katonai alreáliskolában kezdte pályafutását. Valójában ő nem akart katona lenni. Visszaemlékezései szerint gyerekként a legnagyobb hatást egy távol-Keletről érkezett misszionárius, és a szomszéd cipésmester tették rá. Származásra a Szálasi család jellegzetes monarchiabeli ötvözet volt: az apa örmény és osztrák, az anya, Szakmáry Erzsébet pedig szlovák (ahogy akkor mondták, tót) vagy ruszin felmenőktől származott. A család közös főnyelve a magyar volt, a második pedig a német. Ennek a sokrétűségnek megfelelően zsidóellenesség nem volt a családban, a gyermekorvosuk is zsidó volt.

Szálasi kedvenc írója Maeterlinck belga író volt, aki 1911-ben irodalmi Nobel-díjat kapott. Műveinek jellemző szereplői a megszemélyesített halál, és a túlradó lelki életű szereplők voltak. A versek nem érdekelték, viszont este elalvás előtt szívesen olvasott ponyvaregényeket. Gyerekkorában állítólag szorongó, sértődékeny és akaratos volt.

Kőszeg után a kismartoni katonai főreáliskolába, onnan pedig a bécsújhelyi katonai akadémiára került, ahol 1915 augusztus 18-án avatták hadnaggyá. Mivel háború volt, mindjárt be is osztották az olasz frontra, ahol Bolzanoba (Bozen) került. 1918-ban súlyosan megsebesült, felgyógyulása után pedig a nyugati frontra, Verdun térségébe vezényelték. Ott rohamzászlóalj-parancsnok lett, a harcokban gázmérgezést is szenvedett. Helytállásáért a már korábban kapott kitüntetései (Bronz Katonai Érdemérem, Károly-csapatkereszt) mellé megkapta a német II.oszt. Vaskeresztet, a II.oszt. Vaskorona Rendet és a III.oszt. Katonai Érdemkeresztet is. A frontról 1918 november 6-án indult haza egységével, melyet Salzburgban oszlatott fel. Katonaideje alatt 18 hónapot volt első vonalban, és 10 hónapot

közvetlenül az első vonal mögött. 1918 karácsonyára ért haza Kassára, ahová néhány nap múlva, december 29-én bevonultak a csehek. Katonatisztként választania kellett: jelentkezik szolgálatra a cseh hadseregnél, vagy átmegy az akkor igen zavaros Magyarországra. Ő az utóbbit választotta, 1919 januárban jelentkezett szolgálatra Budapesten.

Háborús élményeiről nem sokat tudunk azon kívül, hogy a fronton rendszeres alkoholfogyasztóvá vált, de nem lett alkoholista, és megismerkedett a spiritizmussal. Vonzódott a miszticizmus iránt, hitt a szellemek létezésében és a spirituális erőkben, ami szerint egyenesen következett a lélek halhatatlanságából. Sokat tanulmányozta a Bibliát, de történelmi, szociológiai és politikai műveket is olvasott, mint pl Marx Károly Tökéjét.

1923-ban felvették a Hadiakadémiára, ahol 1924-ben előléptették századossá. 1925-ben fejezte be tanulmányait, kitűnő eredménnyel. Felettesei 1929-ben három hónapos tanulmányútra Párizsba küldték volna, hogy fejlessze nyelvtudását. A fiatal, nagyon udvarias, tisztelettudó és megnyerő modorú, jó társalkodó tisztet ugyanis akkor még katonai attasénak szánták. De Gömbös, aki akkor hadügyminiszter volt, másképp ítélte meg Szálasi képességeit, és keresztülhúzta ezt az elképzelést. Szálasi 1932-ben letette a vezérkari törzstiszti vizsgát, és 1933-ban vezérkari őrnagy lett.

A politikus színpadra lép.

Ebben az időszakban jelentek meg első írott munkái. Közülük legérdekesebb „A leszerelés elvi alapjai” volt, melyet 1930-ban írt az 1932-ben Genfben rendezendő leszerelési világkongresszus apropóján. Ebben a munkájában Szálasi már 2 évvel korábban megjósolta a találkozó sikertelenségét. Szerinte ugyanis egy akkori katonai leszerelés csak pillanatnyi tüneti kezelése lenne a sokkal mélyebben meghúzódó ellentéteknek. És valóban, a kongresszuson mindenki csak a másikat akarta leszerelni, sajátmagát nem....

Szálasi ennek az írásnak a bevezetőjében két figyelemreméltó elméleti alapvetést tett: 1) a háborúk az egységesülő emberiség egységesülő kultúrája felé vivő haladás történelmi eszközei, 2) az emberek egymáshoz való viszonyát a fejlődő gazdasági élet irányítja, és nem megfordítva. Az emberek csak végrehajtói a kifejlődő gazdasági élet törvényeinek. Továbbá, véleménye szerint Európa az I.világháború (*akkor még csak a nagy háborúnak hívták*) kimenetelével elvesztette addigi vezető szerepét a világban, és helyét a távol-Kelet vagy/és távol-Nyugat (USA) fogja átvenni. Szálasi azt is megírta, hogy a háborúból csak akkor születhetett volna „jó” béke, ha a feltételeket nem az elvakult politikusok, hanem a tőzsde számító emberei szabták volna meg. Mert szerinte a jövő békéjét csak a közgazdászok tudják megteremteni, nem pedig a diplomata. Ezért szerinte Európa csak a következő három feltétel mellett tudná elkerülni a közelgő következő (II.) háborút. (*Na és most tessék jól megkapaszkodni kedves olvasó, mert még az eddigieknél is váteszibb gondolatok jönnek! Ezeket olvasva az ember óhatatlanul kísérteties hasonlóságot vél felfedezni az EU megalkotóinak, Soros György és csapata, valamint Szálasi gondolatai közt. Ne felejtsük: Szálasi ezeket 1930-ban vetette papírra.....*):

„ 1) Európa megszervezése mint gazdasági érdekközösség, a nemzetek önálló kulturális fejlődőképességének megtartása mellett (*az Euro, mint közös pénznem bevezetése?*)
2) Európa érdekközösségének megvédéséhez szükséges közös véderő megszervezése (*NATO?*)

3) Európa népeinél a történelmi előítélet leszerelése az emberiség fejlődésének nemzetközi alapokon megszervezett történelmi oktatása segítségével.” (*a mai liberalizált, vallástalan, „politically correct” tananyag oktatása, az internet, a wikipédia felszínes, manipulált tudástára?*)!

A tanulmány másik érdekessége, hogy Szálasi nem csak azt írta meg benne, hogyan lehet elkerülni a háborúkat, de azt is, hogyan lehet elkerülni a forradalmakat. Szerinte ugyanis sem az önzésen (*liberális piacgazdaságon?*), sem a mindent-kollektivizáláson alapuló állam (*kommunizmus?*) nem lehet mentes a forradalmak veszélyétől. Szálasi ideális állama az alkotmányos szocializmus! Erős államot, és közvetlen demokráciát kell megteremteni, melynek egyik alappillére a népszavazás intézménye. Az állam egyik fő feladata pedig az állampolgárok közti vagyoni különbségek csökkentése lenne. Tervgazdálkodást kell bevezetni, és a gazdasági élet jelentős részét állami kézbe kell venni (*államosítás és 5 éves terv???*). A többlépcsős kereskedelem megszüntetése (= *a közbülső kereskedők kiiktatása*), a termelői haszonkulcsnak 10-12 %-ban, a kereskedői haszonkulcsnak pedig 2-4%-ban való rögzítése. A mezőgazdaság számára 2-3%-os hosszúlejáratú hiteleket akart biztosítani, melynek megvalósításához az egész bankrendszert át akarta alakítani. A magánbankokban elhelyezett betétekre az állam nem vállalt volna garanciát, az I.világháborús hadirokkantak ellátását pedig a háború alatt szerzett vagyonokra kivetett 70%-os adóból tervezte finanszírozni. A külföldre mentett tőkét hazahozatta volna, aminek megtagadásáért teljes hazai vagyonelkobzás és kényszermunka büntetés kiszabása járt volna. A választási rendszert is teljesen megreformálta volna. Népszavazás döntött volna az alkotmány tartalmáról, az államfő és a miniszterelnök megválasztásáról, és a nemzetközi szerződésekről. Mindezekon felül kijelentette, hogy a Horthy-korszak összes politikusának felelősségre vonásáról is népszavazást tartott volna (*később beleértve Horthyt is*).

Pártalapítás.

„A leszerelés elvi alapjai” című 46 oldalas írás 1933 tavaszán jelent meg, és Szálasi elküldte minden felettesének, bízva abban, hogy az meggyőzi őket gondolatai helyességéről. De éppen ellenkező eredményt ért el: Gömbös, aki akkor honvédelmi miniszter volt, figyelmeztette, hogy a katonatisztekre vonatkozó szabály szerint nem politizálhat, azt azonnal abba kell hagynia. Egyben megbüntették 20 napi állomásfogságra, és kihelyezték a vezérkari testületből a 14.honvéd gyalogezredhez Egerbe. De Szálasi ott sem hagyott fel a politizálással, sőt, egy fajvédő nézeteket támogató titkos társaságba is belépett. Az ott kialakult baráti társaság biztatására végül 1934 őszén kérte a katonaságtól való nyugállományba helyezését, hogy minden idejét a politizálásnak szentelhesse. Ennek következtében 1935 március 1-jével nyugállományba helyezték.

Ekkor 38 éves volt, és hatalmas energiával vetette magát a politikai szervezkedésbe. Március 4-én már meg is alakította saját pártját, melyet a „Nemzet Akarata Pártja”-nak (NAP) keresztelt. A párt programját a „Cél és követelések” című írásában összegezte. Lényege Nagymagyarország újraegyesítése, és a kivándorolt magyarok hazatelepítése volt. Továbbá nádort és alkotmánybírárságot akart, és az állam területén minden nemzeti kisebbségnek anyanyelv-használati jogot szánt biztosítani. Toleráns nemzetiségi politikája sokban hasonlított Kossuth Dunai-Konföderációjának elképzeléseire. Elutasította a modernizmust és a nemzetköziséget (marxizmust), és az államot nemzeti és népi, keresztény alapokra akarta helyezni. Az országon belül is, és nemzetközi szinten is szükségesnek tartotta a sajtó megrendszabályozását. A közérdeket a magánérdek fölé akarta helyezni. A zsidóságot szerinte nem vallási közösségnek, hanem fajnak kell tekinteni, és az állami életben számarányuk szerint korlátozni kell a szerepvállalásukat. A munkásságnak részesedést biztosított volna az üzemek hasznából, és nyugdíjjogosultság bevezetését követelte. Megszüntette volna a tőzsdét, a bankokat, és általában a hitelezést állami monopóliummá tette volna.

A „Cél és követelések” mellett megjelent más írásaiban sokkal erősebb hangot ütött meg a zsidósággal szemben. Ezekben kifejtette, hogy az „izraelita és keresztény vallású zsidó faj” elveszi másoktól az életlehetőséget, ezért őket jelentősen korlátozni kell, amit ha hatalomra kerülnek, ők meg is tesznek. Elképzelése szerint azok sem a szellemi, sem a gazdasági életben nem tölthetnek majd be vezető pozíciókat. Továbbá nem dolgozhatnak állami hivatalokban, a katonaságnál, az oktatásban, az egészségügyben, a sajtóban, vidéki kiskereskedelemben, vendéglátásban, és a kisiparban. A megmaradó szakmákban pedig csak létszámuknak megfelelő arányban vehetnének részt. Nem lehetett volna földtulajdonuk sem. A fentiek megvalósulásáig a párt azt javasolta mindenkinek, hogy bojkottálják a zsidó kereskedőket és áruikat.

MÁSODIK RÉSZ.

A politikus kibontakozik.

1935 áprilisában parlamenti képviselőválasztás volt Magyarországon. Szálasi úgy döntött, hogy indul a választáson. Legmegfelelőbbnek a hatvani kerületet tartotta, mert úgy gondolta, hogy egri tartózkodása idején jó kapcsolatokat épített ki azon a vidéken. Kampánya azonban rövid és sikertelen volt, ezért visszalépett az indulástól. Ez a balsiker viszont arra ösztönözte, hogy komolyabban kezdje kiépíteni pártszervezetét a választói körzetekben.

Gömbös Gyula 1936 október 6-i halála után egy memorandumot küldött Horthy Miklós kormányzónak, melyben ismertette államépítő elképzeléseit, és audienciát kért tőle. De sem küldeményére, sem kérésére nem kapott választ a kormányzói hivatalból.

Október közepétől felerősítette pártpropagandáját, és egyre erősödött zsidóellenessége is. Ebben az időszakban több olyan személy is belépett pártjába, akik azelőtt baloldali mozgalmakban vettek részt. Valószínű, hogy ebben a Komintern 1935-ben tartott VII. Kongresszusának is szerepe volt, ahol arra bíztatták a kommunistákat, hogy épüljenek be a fasiszta szervezetekbe, és belülről bomlasszák azokat. Ezt a beépülési szándékot bizonyítja, hogy az 1945 utáni felelősségrevonáskor mentségül több volt nyilaspárttag is erre az 1935-ös utasításra hivatkozott.

A felfokozott agitáció hangja a rendőrség füléig is eljutott. A NAP-nál házkutatást tartottak, és 1937 április 15-én Szálasit és néhány vezető párttagot letartóztattak, pártjukat pedig másnap feloszlatták. Szálasi állítólag itt, az előzetes letartóztatásban olvasta el Hitler Mein Kampf-ját. A házkutatások során előkerült iratanyagokból kiderült, hogy a párt szimpatizánsai között számos hivatalnok, ügyvéd, orvos is volt. A párttagok számát a rendőrség 8400 főre tette, a párt költségeihez pedig 527-en nyújtottak anyagi segítséget. Augusztusban aztán megint letartóztatták Szálasit néhány napra, akkor a „Mozgalmi Harci Utasítás” című írása miatt.

1937 őszén több nyilas mozgalom vezetői egyesülési nagygyűlést hívtak össze. Szálasi itt egy sodró erejű beszédet mondott, melyben beszélt a hungarizmusról, mint a nemzetiszocializmus magyar változatáról. A Gyűlés hangulata erősen Habsburg-, zsidó-, és kormányellenes volt. Szálasi ekkor fogadta el mozgalma jelképének a nyilaskeresztet, ami más szervezeteknél előtte már használatban volt. Az egyesülési kezdeményezésből azonban a vezetők rivalizálása miatt nem született életerős szervezet. Első sikerüknek talán Endre László 1938 januári alispáni megválasztása nevezhető. A politikai rendőrség mindeközben éberrel figyelte őket. A februári rendőrségi összefoglaló jelentés alapján a Darányi-kormány feloszlatta a Magyar Nemzeti Szocialista Pártot, mondván, az a betiltott NAP utódja. Szálasit és 72 társát pedig rendőri felügyelet alá helyezték.

Börtönévek Horthy nyomására.

Az Anschluss, a németek 1938 március 12-i ausztriai bevonulása kicsit megerősítette a nemzetiszocialisták helyzetét Magyarországon. A nevükben mandátumot nyert Hubay Kálmán április 4-én jelentette be a Hungarista Mozgalom megalakulását. Horthy Miklós egy nappal előtte, április 3-án tartotta élete első rádióbeszédét, melyben az Anchlussból felbolydult közhangulatot próbálta lecsitítani. Kihasználta ezt az alkalmat arra is, hogy burkoltan, de külön üzenjen Szálasinak: „Azokat, akik bár ideális köpenybe burkoltan, de mégis egyéni érvényesülésük céljából kísérleteznek, figyelmeztetem: el a kezekkel a hadsereg közeléből!” Szálasit ez ismét arra indította, hogy egy személyes találkozón próbálja megmagyarázni eszméit Horthynak. A kormányzó azonban megint elzárkózott a találkozástól, sőt, a szélsőségekkel szemben egyre engedékenyebb politikát folytató Darányit le is váltotta a miniszterelnökségről. Helyére Imrédy Bélát tette azzal, hogy erős kézzel lépjen fel a nemzetiszocialistákkal szemben. Imrédy nem is késlekedett, s már május 20-án kiadta 3400-as rendeletét, amely megtiltotta az állami hivatalnokoknak, hogy szélsőséges szervezetek tagjai legyenek. Ugyanakkor betiltották a hungarista pártlapot, az „Összetartás”-t. Bár a leváltott Darányi titokban megüzente Szálasinak, hogy vigyázzon, mert az új kormány internáltatni akarja, de valójában jogerős bírói ítélet alapján börtönbüntetést kapott. Szálasit '37-ben és '38-ban, Horthy egyértelmű nyomására összesen négy bírósági perben ítélték el „hitfelekezet elleni” (zsidóság elleni), és állami és társadalmi rend elleni felforgatás és izgatás miatt. Összesen 3 év, 1 hónap és 23 nap volt a büntetése, és ezen felül 5 évre eltiltották a politikai jogok gyakorlásától. 1938 július 6-tól augusztus 27-ig a Markó utcában raboskodott, ahonnan a szegedi Csillag börtönbe vitték, ahol a rabszáma 9323 volt. A börtönben kitanulta a takácsmesterséget, valamint sokat írt és olvasott.

A Csillagból 1940 szeptemberben szabadult az Észak-Erdély visszatérése alkalmából kihirdetett amnesztia következtében. Ezzel azonban gyakorlatilag rosszul járt, mert mint ahogy ő magyarázta, a hátralévő 11 hónap és 15 napi börtön helyett most felfüggesztették 5 év próbaidőre, tehát a büntetését gyakorlatilag megtoldották több mint 4 évvel.

Hívei azonban nem így látták: ők virággal és díszsorfallal fogadták börtönből szabadult vezérüket. Sőt, még adománygyűjtő hangversenyt is rendeztek számára. Amíg ő börtönben ült, addig pártja ügyesen felépített egy Szálasikultuszt, aki a szemükben hősként küzdött a kereszténység nevében a bolsevizmussal, a liberalizmussal, és a „Krisztus-gyilkos” zsidósággal. Ekkor Szálasiek már nyíltan zsidóbarátnak, zsidóbérencnek titulálták mindenkit – beleértve Horthyt és családját is -, aki a nyilasok ellen fellépett.

1940 október 5-én aztán Teleki Pál akkori miniszterelnök végre fogadta Szálasit, de csak azért, hogy kipuhatolja, mire számíthat a nyilaspárt részéről. Szálasikijelentette, hogy továbbra is a hungarizmus hatalomra kerüléséért küzd, és azt kérte Telekitől, hogy hozzon össze neki egy találkozót a kormányzóval. A beszélgetés arról győzte meg a miniszterelnököt, hogy Szálasit és ábrándjait nem kell túl komolyan venni. Ilyen értelemben adott részletes jelentést a kormányzónak is a találkozóról. Horthy a Szálasikijelentéstől ismét mereven elzárkózott, mert az volt a meggyőződése, hogy a nyilasok csak felforgatják a belső rendet, és német kézre akarják juttatni az országot. Úgy vélte, hogy az ilyenekkel kemény kézzel kell bánni, vezetőiket be kell börtönözni, pártjukat fel kell oszlatni, sajtójukat be kell tiltani. Horthy megérzése a németekkel kapcsolatban is helyes volt, mert Szálasikijelentésében valóban kitartóan próbálta felvenni a kapcsolatot pártja német „testvérpártjával”, az NSDAP-val (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, magyarul Nemzetiszocialista Német Munkáspárt). Azt szerette volna elérni ugyanis, hogy delegáljanak egy összekötőt egymáshoz, hogy ezen keresztül összehangolhassák tevékenységüket. 1941 januárjában azonban nagyot csalódott Hitlerben, mert a román Vasgárda kiprovokált felkelését a németek

beleegyezésével verték le a román hatóságok. Ebből ő arra következtetett, hogy Németország azért nem áll ki a „testvérpártok” mellett, mert valójában nem is a nemzetiszocialista eszme győzelméért, hanem saját imperialista céljaiért küzd. A hadszíntereken 1943-ban bekövetkezett nagy változásokat Szálasi csupán lényegtelen epizódoknak vélte (a szövetségesek észak-afrikai győzelme, az USA előretörése a Cendes-óceáni fronton, a kurszki csata, a szicíliai partraszállás, vagy a németek hátrálása a keleti fronton). Magabiztosan hangoztatta, hogy „ezt a háborút mi már nem nyerhetjük meg, mert már megnyertük”.

Magyarország német megszállása.

Magyarország 1944 március 19-i német katonai megszállása nem volt teljesen váratlan Szálasi számára, de az annál jobban meglepte, hogy a németek nem voltak kíváncsiak se rá, se a pártjára. A megszállt ország élére helyezett birodalmi helytartó, Edmund Veesenmayer ugyanis már 1943 végén felmérte a magyar belpolitikai helyzetet, és látta, hogy Szálasisal senki sem akar együttműködni. Amikor a német megszállás elleni tiltakozásul a magyar miniszterelnök, Kállay lemondott és a török követségre menekült a Gestapo elől, akkor a németek Imrédy kinevezését kérték Horthytól. A kormányzó azonban nem volt hajlandó erre, így a kormányalakítás körül huzavona alakult ki. Szálasi, vagy a Nyilaskeresztes Párt neve azonban ekkor sem merült fel. Amikor Szálasinak április 3-án végre sikerült találkoznia Veesenmayerrel, akkor igyekezett nyomatékosítani, hogy a hungaristák mindent megtesznek az ország harc készségének növeléséért. Weesenmayer egyáltalán nem volt elbűvölve Szálasitól, akit műveletlennek, taktikázónak és nem egyenesnek ítélt meg, de elkönnyvelte, hogy viszont nagyon szolgálatkész a német érdekek ügyében.

1944 május 3-án végre megvalósult Szálasi régi álma: kihallgatásra mehetett Horthy kormányzóhoz, amit Sztójay akkori miniszterelnök intézett el. A találkozó alapján Szálasi úgy összegezte Horthy viselkedését, hogy szovjetellenes, nem hisz a német győzelemben, és túl megengedő a zsidókkal szemben. A találkozó után Sztójayn keresztül Horthy azt kérte Szálasitól, hogy ne terjessze az ott elhangzottakat. De hiába kérte, mert Szálasi 13-án mindent elmondott Veesenmayernek. A német helytartó azonban nem volt hálás főnök, mert azzal fenyegette meg Szálasit, hogy ha pártja nem megfelelően veszi ki a részét a harcokból, akkor még akár őt is deportálhatják Dachaubá. Követeléseiből arra lehet következtetni, hogy Veesenmayer valószínűleg túlbecsülte a Szálasi mögött álló tömegbázist, s azt sem tudta, hogy akkor már régi értelmiségi hívei is otthagyták.

Amikor Horthynak (*több próbálkozás után*) június végén sikerült leállíttatnia a zsidó deportálásokat, akkor Szálasi kifejezte csalódottságát a kormányzó „judaista irányú kezdeményezése” miatt. Horthy még azzal is próbálkozott, hogy leváltja a németeket szerinte a kelleténél jobban kiszolgáló Sztójay-kormányt, de ez ellen Veesenmayer és Ribbentropp olyan keményen felléptek, hogy kénytelen volt meghátrálni. Amikor Szálasi megtudta Sztójaytól, hogy a kormányzó le akarta őt váltani, akkor végképp feladta régebben sokat hangoztatott kormányzóhűségét. Kijelentette, hogy „ha a nemzet érdeke úgy kívánja”, akkor Horthyt el kell majd mozdítani a kormányzói székből.

Augusztus 23-án, a román kiugrás hírére, és mert a magyarországi pártok működési jogát felfüggesztették, Szálasi ismét kihallgatást kért Horthytól. Horthy 29-ére ígerte a találkozót. De az a nap nagyon sűrű lett a kormányzónak. Az alatt az idő alatt ugyanis, amíg Szálasi tükön ülve a kihallgatásra várakozott, Horthynak sikerült megszereznie a kórházban fekvő Sztójaytól annak lemondását, és gyorsan kineveznie miniszterelnöknek Lakatos Géza vezérezredest. Amikor mindezt a várakozó Szálasi megtudta, elsápadt és pánikba esett, mert

azt hitte, hogy Horthy kelepcébe csalta őt, és most le akarja tartóztatni. De a kormányzó nem foglalkozott ilyesmivel, nem tartotta őt ilyen fontos szereplőnek. Végül negyed hat körül röviden fogadta a nyilasvezért. Szálasi ekkor azzal rukkolt elő, hogy ha kinevezi őt kormányfővé, akkor az egész hungarista mozgalom Horthy mögé áll. Horthy erre közbevágott, és nyomatékkal kijelentette, hogy ilyesmiről szó sem lehet. Egyébként is, mondta, a háború szerinte hamarosan végetér. Szálásinak a találkozó után az volt a véleménye, hogy Horthy már múlt időben beszélt a német szövetségről is, és hogy már teljesen az „angolszász-zsidó cimboraság markában van”. Ezért maradék bizalma is megingott a kormányzóban. Másnap sietett beszámolni a találkozón elhangzottakról Veessenmayernak és Winkelmannnak. Kidomborította, hogy meggyőződése: a magyar vezető körök kiugrásra készülnek. Újból felajánlotta teljeskörű szolgálatát, de a németek megint nem kaptak az alkalmon.

Szeptember 10-én Horthy, általa megbízhatónak tartott katonai vezetők és politikusok előtt bejelentette, hogy hasonlóan a finnekhez, ő is fegyverszünetet akar kötni. A Lakatos-kormány tagjai azonban lebeszéléstől erről, amit ő kényszerűségből látszólag elfogadott, és ezért titokban vette fel a kapcsolatot Moszkvával. Szálasi hamarosan megtudta Horthy szándékát (a kiugrási szándékról kiszivárgott hírek jól mutatják, milyen rosszul volt megszervezve az egész akció). Azt nyílt hazaárulásnak tartva, igyekezett meggyőzni a németeket, hogy váltsák le Horthyt, és őt nevezzék ki állam- és kormányfőnek. Veessenmayerék azonban nem fogadták el az ötletet. Később Szálasi azzal állt elő, hogy az öreg kormányzó könnyen zsarolható lenne a családjával (*ez már valószínűleg szöveget ütött a németek fejében*).

HARMADIK RÉSZ.

A nagy fordulat.

1944 október 2-án azonban Szálasi előnyére fordult a helyzet: a Hitlertől visszatért Veessenmayer és Winkelmann hívták, és elmondták neki, hogy Hitler el akarja távolítani Horthyt, és Szálásinak kell átvennie az államfői és miniszterelnöki pozíciókat. A németek úgy tervezték, hogy Horthyt Németországba szállítják és ott őrizet alatt tartják. Szálasi azonban az általa tervezett nagy nemzetárulási és hűtlenségi perek koronatanújának szánta, melynek során elképzelése szerint Horthy majd önmaga felett is ítéletet mondana.

Október 8-án a türelmetlenkedő Szálasi azt javasolta Veessenmayernak, hogy a kormányzó környezetéből távolítsák el Bakay, Hardy, Lázár és Vattay tábornokokat. Nem tudta, hogy Bakayt a németek éppen aznap délelőtt letartóztatták (*vitéz Bakay Szilárd altábornagy Horthy bizalmas embere volt, ő szervezte a kiugrási kísérletet. A németek a mauthauseni fogolytáborba vitték, de azt túlélte. Viszont nem élte túl Rákosit, aki a GPU-val kivégeztette*).

Ezekben a napokban Szálasi – rá jellemző módon – többek közt azon merengett, hogy ha Németország kiesne a háborúból, akkor valószínű, hogy Japán összefogna a Szovjetunióval, Anglia pedig kénytelen lenne a németek mellé állni... A valóságban azonban más események folytak. A kormányzó, a vezérkar és a kormány október 10-én eldöntötték, hogy a Moszkvában tárgyaló küldöttség írja alá az ideiglenes fegyverszüneti egyezményt. Ez másnap meg is történt. Horthy 15-ére tervezte a fegyverszünet nyilvános bejelentését. A németek azonban szemmel tartották az eseményeket, és mindenre felkészültek. Budapestre érkezett egy magasrangú SS-tábornok a netán szükséges hadműveletek levezénylésére, Otto Skorzeny (Mussolini kiszabadítója), hogy elrabolja ifj. Horthy Miklóst (amivel majd zsarolhatják a kormányzót), és Rudolf Rahn nagykövet, akinek az volt a feladata, hogy Horthyt lebeszélje a kiugrásról.

1944 október 15-én délelőtt Skorzeny és emberei a tervek szerint elrabolták az ifjú Horthy Miklóst, Rahn és Veesenmayer pedig a kormányzóhoz mentek. A Várhegy elfoglalására készült német akcióterv (melyben szintén kulcsszerepe volt Skorzenynek) beindítása a várbeli tárgyalások eredményétől függött. A Horthyval való tárgyalás azonban nem volt a németek számára eredményes, mert a kormányzó a tudtukra adta, hogy a fegyverszünetet már megkérte az „ellenségtől”. Amikor du.1 körül a rádióban bejátszották Horthy bejelentését a fegyverszünetről, a németek által felfegyverzett hungarista pártszolgálatosok azonnal akcióba léptek. Megszállták a főváros stratégiai pontjait, a karhatalmat pedig semlegesítették belső embereikkel. A németekkel együtt megszállták a rádiót is, és este beolvastatták Szálasi már előre elkészített hadparancsát, melyben kihirdette, hogy sikerült megakadályoznia az árulást, és kezébe vette az események irányítását. Másnap kora hajnalban pedig a németek erős páncélos egységekkel (és Skorzeny vezetésével) megszállták a Várhegyet, és foglyul ejtették a kormányzót. Lemondásra kényszerítették azt ígérve neki, hogy csak így tudják garantálni családjá biztonságát (miközben foglyul ejtett fia már útban volt Dachau felé), valamint, hogy az ország és a hadsereg elkerülje a német megtorlást. Horthy ezeket hallva kénytelen volt aláírni az eléje tett lemondást, de mivel mellette egy géppisztolyos német katona állt, kijelentette, hogy fegyveres erőszaknak engedelmeskedik, és ezért lemondása államjogilag nem érvényes. A nála ezután kinevezésre jelentkező Szálasi pedig ahelyett, hogy kinevezte volna, kétszer is kirúgta. Ezen Szálasi annyira felháborodott, hogy kocsiba ült, és egyenesen Csobánkára hajtott édesanyjához. Így a miniszterelnöki kinevezését is csak 16-án este tudta átadni neki Veesenmayer.

Az új kormány első ülése 1944 október 17-én volt. Itt bejelentették az első Országépítési Terv-et, melynek sarkalatos pontjai a közigazgatási reform, a hungarista karhatalom és államvédelmi szervek felállítása, valamint a zsidókérdés sürgős rendezése voltak. A Szálasi által dédelgetett terv, Horthy nyilvános felelősségre vonása azonban nem történhetett meg, mert a németek kivitték az országból, és bajorországban SS őrizet alatt tartották.

Szálasi, Hitlert utánozva és német segítséggel hamarosan minden hatalmat a saját kezében összpontosított. Az új kormány napi működése pedig csupán néhány kulcsembereken múlt. Fiala Ferenc lett a sajtófőnök, Gál Csaba a hivatalokat megfigyelő hálózat vezetője (eltávolítani azokat, akik nem mutatnak elég „elkötelezettséget”), Vajna Gábor a közigazgatás (ezen belül a zsidókérdés intézése), Kovarcz Emil a háborús ügyek, Kisbarnaki Farkas Ferenc és Mocsáry Dániel pedig az anyagi javak nyugatra telepítésének felelőse lett (Mocsáry ezt átadta Rajk Endrének, a későbbi kommunista „önmártir”, Rajk László testvérének). A valós helyzettel ugyanakkor Szálasi annyira nem volt tisztában, hogy pl. Veesenmayernek azt javasolta, hadd küldhessen ő is egy teljhatalmú megbízottat Berlinbe, mint ahogy Hitler tette Veesenmayerrel. A német okosan úgy oldotta meg a számára valószínűleg nevetséges helyzetet, hogy komoly arccal azt javasolta, ezzel az ötlettel forduljon a berlini magyar nagykövethez. A szerencsétlen ötletből persze nem lett semmi.

A front közeledése miatt a minisztériumokat novemberben a nyugati határközeli városokba költöztették. Szálasi december 11-én, két utolsó vezető embere (Vajna és Kovarcz) pedig december 24-én, közvetlenül az ostromgyűrű bezárulása előtt hagyta el a fővárost.

Hitler december 1-jén erődde nyilvánította Budapestet. Ez azt jelentette, hogy a német csapatoknak háztól házig védeniük kell a várost, függetlenül az ezzel okozott károktól. Szálasi, ha vonakodva is, de beleegyezett a führeri parancsba. Hitlernek Budapest foggal-körömmel való védelme a zalai olajmezők minél tovább megőrzése miatt volt fontos, mert már csak innen tudott üzemanyagot szerezni. Az olaj miatt egyébként a szövetségesek 1944 november és 1945 március között 17-szer bombáztak 18 dunántúli várost.

Demoralizálódás.

A magyar hadsereg a sikertelen kiugrási kísérlet, Horthy lemondása, és a hungarista hatalomátvétel miatt erősen demoralizálódott. Hogy ennek ellenére mégsem történt átállási kísérlet, annak a fő oka, hogy a magyar egységek a német egységek közé voltak beosztva, és hogy a rendbontókkal szemben keményen felléptek. A hadseregben pl. rendszeressé váltak a felkoncolások. A kemény megtorlás kiterjedt a civil lakosságra is. Ennek alapján ítélték el pl. az országgyűlési képviselő Bajcsy-Zsilinszky Endrét, aki tiltakozott a német megszállás ellen. Az egyházi vezetők többsége nem ismerte el a hungarista kormányt. Serédi esztergomi érsek nem jelent meg Szálasi eskütételén, Mindszenty, Shvoy, Apor püspökök, és a pannonhalmi főapát pedig memorandumban szólították fel Szálasi a háború mielőbbi befejezésére. Ezért Mindszentyt 1944 november végén, Shvoyt pedig 45 januárjában letartóztatták. A többiek az oroszok gyors előrenyomulása miatt „úszták meg”, bár Apor győri püspököt éppen egy orosz tiszt lőtte agyon, amikor védelmezni próbálta a hozzá menekült nőket.

Ebben az általános helyzetben Szálasiék totális mozgósítást rendeltek el. Sorkötelessé nyilvánították a 17-37 kor közötti férfiakat, a lakosság többi részét pedig 12-70 kor között nemre való tekintet nélkül közérdekű munkaszolgálatra kötelezték. Október 20-án pedig elkezdték összegyűjteni a munkaszolgálatra rendelt 16-60 év közötti zsidó férfiakat. A zsidó munkaerőre azonban a németek is benyújtották az igényüket, ezért a Németországba való szállítások újraindítása céljából Magyarországra érkezett Adolf Eichmann. Szálasi azonban – a németek bizonyára nagy meglepetésére – nem akarta kiadni őket a kezéből, mert ebben „magyar munkaerő” elvesztését látta. November elején Veessenmayer is fellépett az újabb deportálások beindítása ügyében, és mindjárt kért is 2500 zsidót. Szálasi vonakodott kiadni őket, mire Veessenmayer megfenyegette, ne feledje, hogy a németek tették őt hatalomba, de ugyanígy el is tüntethetik, akár deportálhatják is. Szálasi végül engedett, de nem az ijesztgetésnek, hanem mert „észérvekkkel” ügyesen meggyőzték: igaz, hogy Magyarországnak is kell a munkaerő, de Németországnak mégjobban, mert ott állítják elő a magyar katonák hadifelszerelését és hadianyagát is. Végül abban egyeztek meg, hogy a magyar „munkaerőt” a németek csak „kölcönveszik”. Ezután indultak el nyugat felé a munkaszolgálatos csoportok november 8-án – gyalogosan, mert szállítóeszköz akkor ilyesmire már nem volt. Ezeknek a munkaszolgálatosoknak a többségét a németek végül a Pozsony és Szentgotthárd közti védelmi vonal kiépítésére használták, kisebb részük pedig német munkalágerekbe került. Hetek múlva arról értesült a magyar belügyminiszter, hogy ezeket a „kölcönadott” magyar munkaszolgálatosokat a németek nem kímélik, és közülük sokan elpusztulnak vagy lerokkannak. Ezért Vajna jegyzéket küldött Himmlernek, melyben jelezte, hogy ha a németek nem bánnak jobban a magyar kölcön-munkaerővel, akkor nem kapnak több munkaszolgálatost. Himmler válaszában azzal nyugtatta meg Vajnat, hogy a magyar zsidó munkaerőt „kifogástalan” bánásmódban részesítik, sőt, még elszámolást is vezetnek róluk.

Ahogy közeledett a front, a fővárosban egyre nagyobb volt a fejetlenség. Ez lehetővé tette, hogy fegyveres párttagok terrorakciókat hajtsanak végre védtelen zsidók és ellenállók ellen. Az ún. Duna-parti kivégzéseknek mintegy 3-4 ezer személy esett áldozatul. Amikor Szálasi tudomást szerzett ezekről az esetekről, akkor hangzatosan kijelentette, hogy ha kell, „tízezer hungaristát személyesen fog felakasztani”. Vajna belügyminiszter azonban mindössze 22 személy ellen rendelt el nyomozást novemberben zsidóellenes atrocitások miatt.

Reménykedés a német csodafegyverekben.

1944 december elején Hitler úgy döntött, hogy fogadja Szálasi, és személyesen győzi meg a kitartás fontosságáról. Szálasi 1944 december 4-én utazott el hozzá. A Führer úgy fogadta, hogy végre „az egész nemzet” képviselőjét üdvözölheti, nem mint Horthy esetében, aki „csak

egy klikk küldöttje” volt. Két és félórás előadásában részletesen taglalta a hadihelyzetet, és a további német terveket. Budapestet szerinte azért kellett mindenáron megtartani, mert csak ’45 tavaszára tudják majd felszerelni a megígért magyar hadosztályokat, melyek aztán felszabadítják az országot. Beszél a tavasszal hadrendbe állítandó új fegyverekről (repülőgépek, páncélosok, tengeralattjárók és rakéták), és olyan új technológiákról (mint pl. amivel 1946-ban már 1 kg szénnel fűtik majd egész Berlint), melyek segítségével majd vissza tudják fordítani a háborút az 1939-42 közti állapotra.

Szálasi látogatása után néhány nappal a két magyar „csúcsminiszter” (belügy és hadügy), Vajna és Kovarcz látogattak Berlinbe. Őket Ribbentropp és Himmler fogadták, és azzal bíztatták, hogy a titokban fejlesztés alatt álló új fegyvereknek köszönhetően 1945 karácsonyát már mindannyian otthon ünnepelhetik. Vajna megkérdezte Himmlert, igaz-e, hogy a németek a magyar „kölcsonzsidókat” (munkára adott zsidókat) „gázgyárakban megmérgezik?” Himmler tagadta ezt, és kijelentette, a magyar zsidókat finommechanikai üzemekben dolgoztatják.

A fronton a helyzet eközben egyre romlott. Bár március elején a keleti front német páncéloshadosztályainak fele Magyarország területén harcolt (Hitler szerint ugyanis a háború végét nem Berlin, hanem a magyar olajmezők elvesztése jelentené), és el is értek kezdeti sikereket, de Sztálin Tolbuhin marsallnak egyszerűen megtiltotta a visszavonulást. Így a német támadás néhány nap alatt el is akadt. Ekkor a Szálasi-kormány elrendelte a német területre történő teljeskörű kitelepítést. Egy 1945 március 29-i jelentés szerint ’44 október és ’45 március 13-a között 1167 vonat (55 ezer vagon árú) került Németországba, és ebbe nem számolták bele a közúton szállított árumennyiséget, és a hadsereg szállítmányait! Ezekbe a kiszállításokba beletartozott az állami vagyon is: a teljes aranykészlet (*akkor még a nemzeti valuták értékét aranykészlet fedezte*), műkincsek, termelőeszközök és árukészlet, valamint az akkor már állami tulajdonba vett „zsidójavak” is. Ennek a külföldre kikerült állami vagyonnak aztán igen jelentős hányada került amerikai kézbe.

Szálasi 1945 március 27-én éjjel hagyta el az országot menyasszonyával, Lutz Gizellával (akit április 28-án a Mattsee-i Stiftskirche-ben vett el feleségül igen szerény körülmények közt). Mattsee-i tartózkodása alatt két híve mindenáron rá akarta beszélni, hogy szökjön el egy biztonságos országba. A szökés részleteit már el is kezdték szervezni. Szálasi azonban elutasította ezt az ajánlatot. Itt, Mattseeben rejtették el a magyar koronát is, melyet aztán az amerikaiak találtak meg és ástak ki, s vitték az USA-ba (*csak 33 évvel később, 1978 január 5-én került vissza Magyarországra, amikor Jimmy Carter elnöksége alatt Cyrus Vance amerikai külügyminiszter kis ünnepség keretében visszaadta a Parlamentben*).

Felelősségrevonás.

A nemzetvezető Szálasi 1945 május 5-én került fogságba Mattsee-ben, mert önszántából jelentkezett az ottani amerikai katonai parancsnokságon. Onnan Augsburgba vitték, majd Salzburgba, s végül október 3-án repülőn szállították többedmagával (Imrédy Béla, Bárdossy László, Reményi-Schneller Lajos, Gömbös Ernő, Endre László, stb.) Budapestre. Megérkezésük után az Andrássy u. 60-ba vitték őket (*melynek szimbolikus jelentősége, hogy 1939-től 1945-ig a Nyilaskeresztes Párt székháza, a háború után pedig a kommunista politikai rendőrség központja volt. Ma az ezekre a terrorszervezetekre és időszakokra emlékeztető Terror Háza történelmi emlékmúzeum van falai között*).

A II. világháború utáni felelősségrevonások (vagyis a győztesek ítélete a vesztesek felett) központi „helyszíne”, ahol a győztesek által összeállított nemzetközi törvényszék ítéletet mondott a náci Németország élve kézrekerült katonai és politikai vezetői felett, Nürnberg

volt. Az első, vagy főperben 12 személyt ítélték halálra (mint pl. Göring, Keitel, Ribbentrop, stb.), 7 személyt börtönre (pl. Funk, Hess, Speer, Dönitz, stb.), hármat pedig felmentettek. Később ugyanezen a helyszínen további 12 pert folytattak le, melyek során 185 személyt vontak felelősségre. Közülük 24-et halálra, 118-at pedig hosszabb-rövidebb börtönre ítélték. Négyen öngyilkosok lettek, a többieket pedig vagy felmentették, vagy egészségügyi okokból megszüntették ellenük az eljárást. A náci Németország vezetői közül tehát összesen 36 személyt ítélték halálra, és 125 személyt börtönbüntetésre.

Magyarországon nem nemzetközi bíróság ítélkezett, hanem úgynevezett népbíróságok (*a főpereket a Zeneakadémia nagytermében tartották*). A magyar népbíróságoknak (*érdekes módon*) nem adták ki Nürnbergből a magyarországi eseményeket kiemelkedően befolyásoló német személyek közül sem Veesenmayert, sem Winkelmannt. Veesenmayert Nürnbergben elítélték 20 évre, amelyet először felére csökkentettek, majd azt is levágták, s így 1951 december 16-án már szabadlábban is volt. Winkelmannt pedig el sem ítélték, és a vizsgálati fogságból 1948-ban szabadulva szabad állampolgárként élt. Eichmann Argentínában bujkált 1960-ig, ahol a MOSZAD rátalált, átcsempesztte Izraelbe, ott halálra ítélték és 1962-ben ki is végezték.

Feltűnő és elgondolkodtató, ha összehasonlítjuk a Nürnbergben, a nemzetközi bíróságok által hozott ítéletek számát és nagyságát a magyar népbíróságok által hozott ítéletek számával és nagyságával. Egy ilyen összehasonlítás alapján egy olyan személy, aki nem ismeri a valós II. világháborús eseményeket, arra a következtetésre jut, hogy a háború „főszereplői”, főbűnősei a magyarok voltak, nem pedig a németek. A magyarországi népbíróságokon ugyanis több, mint 40 ezer ügyet tárgyaltak, és ebből 22 ezer személyt (Nürnbergben 204-et) ítélték el. Ebből a 22 ezerből 414 főt ítélték halálra, melyből 180-at (Nürnbergben 36-ot) hajtottak végre. Magyarországon 20 ezer embert ítélték börtönre vagy fegyházra (Nürnbergben 118-at), és mindezek felett Magyarországon még 2 ezer főt kényszermunkára is elítélték.

Szálasi a népbíróságokat a „zsidók gyűlölete és bosszúvágya” megnyilvánulásának tekintette. Az egy percig sem volt kérdéses számára, hogy halálbüntetés vár rá. Úgy látta, neki az a küldetése, hogy ne a fronton katonaként haljon meg, hanem szemtől-szembe vállalja a felelősséget a tetteiért, és a „hungarizmus igazáért”. Egy alkalommal kijelentette: „Jön még idő, amikor a zsidók rá fognak jönni arra, hogy a hungarizmus győzelme az ő egyetlen életlehetőségük.” Pere során az ítélőbíró is és az ügyészek is azon igyekeztek, hogy elismertessék Szálasisal: az ő tevékenysége okozta az ország ilyen hatalmas mérvű pusztulását. Igyekezetük azonban eredménytelen maradt. Február 25-i „utolsó szó jogán” tartott beszédében összefoglalta 15 éves politikai pályafutása alatt kialakult nézeteit. Cáfolta, hogy a bíróság a magyar nép nevében ítélkezik felette. Továbbá elítélte, hogy pere során az egykori eseményeket és döntéseket az utókor „mindentudásával” szemlélik. Az 1946 március 1-jén kihirdetett ítélet kötélt általi halál volt, amit 12-én délután 3 óra 24 perckor hajtottak végre.

A zavaros időkben, külső erők és érdekek által hatalomba emelt, szellemileg egzaltált „nemzetvezető” tetemét a rákoskeresztúri köztemető 298-as parcellájába temették.

oooooooooooo

Forrásmunka:

Paksa Rudolf: „*Szálasi Ferenc és a hungarizmus*”.
(Jaffa kiadó, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2013 Budapest)

oooooooo

Albert László / 2015 december/ ozora1949@hotmail.com